

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นโยบายหลักในการพัฒนาเมืองต่างๆ ในประเทศไทย ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสวน ท้องถิ่นมากขึ้น เน้นพัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับผู้อยู่อาศัย รู้จักที่จะพัฒนาตนเองรองรับการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต เมืองตรัง เป็นเมืองหนึ่งใน 14 จังหวัดของภาคใต้ ที่ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างจังหวัดทาง ตอนบนและตอนล่าง ในอดีตเมืองตรังได้ขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองท่าการค้าสำคัญของภาคใต้ ท่าเรือกันตัง คึกคักและโดดเด่นในด้านของเศรษฐกิจ ในยุค เมืองตรังมีการปรับเปลี่ยนเคลื่อนไหวในการโยกย้าย ศูนย์กลางการปกครองหลายครั้ง แต่ทุกครั้งที่ย้ายเมืองก็มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นและมีทำเลในการตั้ง เมืองที่เหมาะสมมากขึ้น

เนื่องจากในอดีตเมืองตรังก่อนย้ายเมืองมายังตำบลทับเที่ยง ที่อำเภอเมืองตรังเดิมเป็นเมือง ทำตั้งอยู่ กันตัง อยู่ห่าง เมืองปัจจุบันประมาณ 15-20 กม. ทำให้บทบาทเดิมของเมืองตรังที่มีกับ จังหวัดรอบข้างและของภาคเป็นเมืองท่าระหว่างประเทศ ที่มีกิจกรรมทางการค้าที่โดดเด่น ประกอบ กับทำเลที่ตั้งของ จังหวัด ตั้งอยู่กึ่งกลาง ของภาคทำให้การกระจายสินค้าไปยังเมืองอื่นๆ ได้ โดยสะดวก ในช่วงของ ร.5 ได้มีการก่อสร้างเส้นทางรถไฟในปี 2454 ยิ่งทำให้กิจกรรมการค้ากระจาย ได้สะดวกยิ่งขึ้น ทำให้เมืองตรังในยุคนั้น มีเศรษฐกิจทางการค้าที่โดดเด่น ประกอบกับการประกอบ อาชีพเกษตรกรรมที่มีการนำเข้าของยางพารา มาปลูกยางพาราซึ่งมีราคาค่อนข้างดี ทำให้เมืองตรัง เป็นอีกเมืองที่มีเศรษฐกิจอยู่ในอันดับต้นๆ ความเป็นอยู่และกิจกรรมที่เกิดขึ้นทำให้เมืองตรังมีย่านใจ กลางเมืองเป็นย่านการค้าที่หนาแน่น คึกคักพอสมควร

ในยุคหลังจากนั้น การเปลี่ยนแปลงการปกครองและนโยบายทางเศรษฐกิจ รวมถึงการ กระจายความเจริญจากส่วนกลางมายังส่วนภูมิภาค ได้มีการตัดเส้นทางหลวงแผ่นดินเพิ่มขึ้น ทำให้ จากเดิมเมืองตรังที่เป็นเมืองผ่าน แวะพัก ของการเดินทางต่อไปยังส่วนปลายสุดของภาคลดบทบาทลง นโยบายกระจายเมืองภูมิภาคทำให้เมืองของจังหวัดรอบข้างไม่ว่าจะเป็น จ.ภูเก็ต จ.นครศรีธรรมราช และ จ.สงขลา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในด้านของเศรษฐกิจ เพราะเมืองรอบข้างมีนโยบาย ในการพัฒนาสูง มีการขนส่งทางอากาศมากขึ้นและรวดเร็วกว่าทางน้ำและทางรถไฟ รวมถึงมีการ สร้างท่าเรือน้ำลึกแห่งอื่นๆ อีกทำให้ความสำคัญของการคมนาคมทางน้ำลดลงอย่างมากจุดนี้เองที่ทำให้ เมืองตรังซบเซาลง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบทบาททางเศรษฐกิจจะลดความสำคัญลงแต่วัฒนธรรมและประเพณี ความสัมพันธ์ระหว่างคนพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้นก็ยังคงมีความเข้มข้น จะเห็นได้จากงานประเพณี ประจำที่มีเป็นงานเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญ ค่านิยมในการรับประทานกาแฟ ในยามเช้าทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของสังคมในเมืองนี้ ภาพลักษณ์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทำให้เมืองตรัง เป็นเมืองที่น่าศึกษาในยุคของการเปลี่ยนแปลงของเมือง รอยต่อของวัฒนธรรม มีรายละเอียดที่แตกต่างจากเมืองอื่น ๆ

ดังนั้นในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญในการศึกษา รายละเอียดของการเกิดเมือง เกิดย่าน บทบาทของเมืองที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากนโยบายและการวางแผนของนโยบายทางรัฐบาล ซึ่งหากมีแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่มีหลักการและความเข้าใจในที่มาวัฒนธรรมประเพณี เอกลักษณะดั้งเดิมของพื้นที่จะทำให้การพัฒนา มีความสอดคล้องกับความเป็นอยู่มากขึ้น

เพื่อการวางแผนทางการพัฒนาย่านและชุมชนให้เหมาะสมกับชุมชนและผู้อยู่อาศัย โดยการรักษาวัฒนธรรมความสัมพันธ์พื้นถิ่นเดิม เอกลักษณะของย่านนั้นๆ มีความสอดคล้องกันต่อยุคสมัย เพื่อให้เป็นแนวทางในการศึกษาโครงการในการพัฒนาเมืองในอนาคต มาตรการและข้อกำหนดที่มีในย่านต่างๆ จึงมีการสืบค้นข้อมูลวิวัฒนาการความเป็นเมืองในอดีต เพื่อศึกษากระบวนการในการเป็นเมือง หาข้อจำกัดปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละย่าน ศึกษาเพื่อเป็นข้อเสนอแนะและเป็นตัวอย่างในการหาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาโครงการใดๆ ในเมืองรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

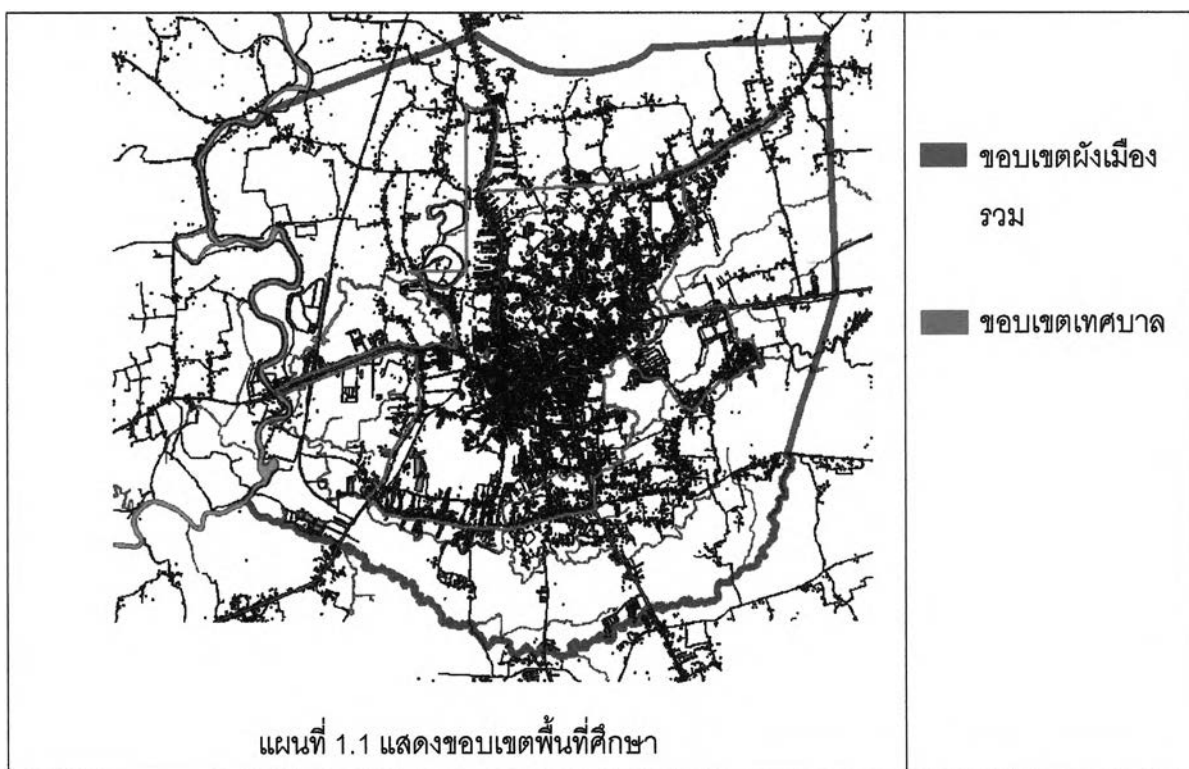
1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

1. ศึกษาวิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของเมือง ย่านและชุมชน ตรัง ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ และด้านกายภาพ
2. ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ในด้านเศรษฐกิจ สังคม กายภาพ บทบาท ศักยภาพของเมือง ย่านและชุมชน
3. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้ม ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของเมือง ย่านและชุมชน ตรังในอนาคต
4. เพื่อศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อเป็น แนวทางการพัฒนาย่านและชุมชนพื้นที่กรณีศึกษา
5. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชน

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา อยู่บริเวณในบริเวณเมืองตรัง ในเขตเทศบาลเมืองตรัง มีพื้นที่ประมาณ 14.77 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่ในเขตตำบลที่เกี่ยวข้องข้างเคียง

ทิศเหนือ	จุดตำบลนาตาล่วง	อำเภอเมือง	จังหวัดตรัง
ทิศใต้	จุดตำบลโคกหล่อ	อำเภอเมือง	จังหวัดตรัง
ทิศตะวันออก	จุดตำบลบ้านโพธิ์และบ้านควน	อำเภอเมือง	จังหวัดตรัง
ทิศตะวันตก	จุดตำบลบางรัก	อำเภอเมือง	จังหวัดตรัง

2. ขอบเขตของเนื้อหาที่จะทำการศึกษา

- วิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐานชุมชนต่าง ๆ ของเมืองตรังจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- ลักษณะความเป็นย่าน และชุมชนดั้งเดิม ภายในเมืองตรัง
- สภาพทางกายภาพและปัญหา ของย่านและชุมชน ในเมืองตรัง
- เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา

1.4 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษา

ในการดำเนินการศึกษาสามารถแบ่งวิธีการศึกษาได้เป็นหลัก ๆ ดังนี้

1). ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี งานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษา

2). รายงานและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

2.1 ศึกษาวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน และลักษณะทั่วไปของเมืองตรังในภาพรวมจากรดับประเทศ ระดับจังหวัดและระดับเมืองเพื่อเป็นพื้นฐานของชุมชน ในยุคต่าง ๆ ศึกษาความเชื่อมโยงและพัฒนาการ

2.2 ภาพรวมขององค์ประกอบของชุมชนที่มีคุณค่า เอกลักษณะที่มีของชุมชนต่าง ๆ

3) จัดกลุ่ม แบ่งยุคสมัยของวิวัฒนาการนั้น ๆ ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน ศึกษาข้อมูลความเป็นมาของเมืองทางประวัติศาสตร์จากข้อมูลประเภทหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือจดหมายเหตุและจากการสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ระดับหัวหน้าชุมชน เอกสารงานวิจัย รูปถ่ายทางอากาศตั้งแต่ปีพ.ศ.2510 ,พ.ศ. 2517 ,พ.ศ. 2534,พ.ศ. 2542 ภาพถ่ายเก่าตามเอกสารจดหมายเหตุ ศก.1173 , เอกสารรัชกาลที่3 รัชกาลที่ 5 , รัชกาลที่6

2.3 เลือกชุมชน ย่าน ที่มีความโดดเด่น เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของย่านนั้น ๆ

4). การสังเคราะห์ข้อมูล

3.1 พัฒนาการและความเชื่อมโยงของชุมชน – ย่าน ในอดีต – ปัจจุบัน ที่มีของเมืองตรัง

3.2 บทบาทของย่านต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับเมืองและส่งผลต่อการพัฒนา

5). สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาย่าน

1.5 แหล่งที่มาของข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.5.1 ข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมมาจากรายงาน เอกสารต่าง ๆ ตำรา หนังสือ วิทยานิพนธ์ แผน ที่ ภาพถ่าย ภาพถ่ายทางอากาศ สถิติที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่

- 1) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
- 2) กรมแผนที่ทหาร
- 3) สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- 4) สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร
- 5) สำนักงานเทศบาลเมืองตรัง
- 6) สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 7) ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.5.2 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามซึ่งใช้ 3 วิธีด้วยกันคือ

1) วิธีการสำรวจภาคสนาม เพื่อเก็บข้อมูลลักษณะและสภาพทั่วไปของชุมชน ที่ตั้งและองค์ประกอบทางกายภาพในปัจจุบัน

2) วิธีการสังเกตการณ์ (Observation) แบบมีส่วนร่วมในการมองภาพความเคลื่อนไหวของกิจกรรมที่เกิดขึ้น เป็นผู้เยี่ยมเยือนในบางกรณีเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในบางกิจกรรม เพื่อรับรู้ถึงบรรยากาศความเป็นอยู่ รูปแบบกิจกรรมทางสังคมของชุมชนทั้งในระดับย่านและระดับเมือง ศึกษาความสัมพันธ์ในการเกิดกิจกรรมของย่านและชุมชนวิถีชีวิต งานประเพณี

3) เพื่อสังเกตพฤติกรรมของผู้อาศัยในชุมชน และใช้วิธีสังเกตการณ์และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้คนในชุมชน นำข้อมูลบางส่วนมาลงแผนที่ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลอื่นๆ ต่อไป

4) วิธีการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และคนเก่าแก่ในพื้นที่ ผู้สูงอายุในชุมชน ให้ทราบถึงความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในแต่ละช่วงเวลา เพื่อนำมาวิเคราะห์การขยายตัวของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังใช้แบบสอบถามโดยวิธีการสัมภาษณ์กับผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการภายในชุมชน และกิจกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณชุมชน และภายในพื้นที่ชุมชน รวมทั้งทัศนคติต่อการใช้ชีวิตในชุมชนด้วย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบถึงลักษณะของพื้นที่ศึกษาในด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การก่อรูปเมือง ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ประเพณี วิวัฒนาการชุมชน
- 2) ทราบถึงพัฒนาการของชุมชน ความเชื่อมโยงของย่านและชุมชนที่มีต่อเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างการทำกิจกรรมทางสังคม มีผลต่อการใช้พื้นที่ส่วนชุมชนเมือง
- 3) ทราบถึงการใช้พื้นที่ของชุมชนที่สะท้อนออกมาจากวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน
- 4) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเมืองที่สอดคล้องกับรูปแบบกิจกรรมทางสังคม และลักษณะของชุมชน
- 5) ผลจากการศึกษาที่ได้รับสามารถใช้เป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง เป็นส่วนหนึ่งของข้อเสนอแนะในการวางโครงการพัฒนาเมืองที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ ในอนาคต รวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ สามารถใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้ที่สนใจได้

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

คำว่า ชุมชน มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย แต่โดยรวม “ชุมชน” มีความหมายคือ บริเวณหรือสถานที่หนึ่งที่ใดที่มีผู้คนอาศัยอยู่ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านั้นตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกัน เพราะมีความต้องการและผูกพันด้วยกัน พึ่งพาอาศัยด้วยกัน

ย่าน หมายถึง พื้นที่ส่วนหนึ่งของเมืองที่มีบริเวณขนาดกลางไปจนถึงขนาดใหญ่ คนจะรับรู้ความเป็นย่านเมื่อเข้าสู่ย่านนั้น ๆ แล้ว สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ ย่านที่เกิดจากการรวมกลุ่มของอาคาร และย่านที่เกิดจากการรวมกลุ่มของกิจกรรม ลักษณะเฉพาะของย่าน คือ ความหลากหลาย และครอบคลุมบริเวณคาบเกี่ยวกันอย่างซับซ้อน

การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาคนและกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอ และร่วมมือกันปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน ตามแผนการและโครงการที่กำหนดไว้ ทั้งการใช้พลังของชุมชน และการสนับสนุนจากภายนอก

พัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คำจำกัดความและแนวทางถูกกล่าวถึงเป็นครั้งแรกในการประชุม World Commission for Environment and Development โดยให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ว่าเป็นการพัฒนาที่สนองตอบ

ความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขาในการที่สนองตอบความต้องการของเขาเอง

เมือง (Urban area) คือ บริเวณที่มีคนรวมกลุ่มอาศัยกันอย่างหนาแน่นกว่าพื้นที่ที่อยู่โดยรอบ ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนเมืองมีวิถีการดำรงชีวิตที่แตกต่างจากชนบท นั่นคือ ประกอบอาชีพทางด้านการค้า การบริการ กิจการสำนักงาน หรือกิจการอุตสาหกรรม เมืองจะประกอบด้วยสภาพที่ตั้ง ทำเลที่ตั้งของเมืองทางด้านกายภาพ จำนวนและขนาดประชากร ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจของเมือง บทบาททางด้านสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนลักษณะทางด้านสภาพแวดล้อมของเมือง ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ได้ผสมผสานกัน ทำให้แต่ละเมืองกลายเป็นพื้นที่อันมีชีวิตจิตใจและมีความน่าอยู่น่าผูกพัน

วิธีการศึกษา

